

stenar, men en man utan större yrkesskicklighet och med ett ganska begränsat verksamhetsområde, kanske inskränkt till Ärentuna sn. Utmärkande för honom är framför allt den slappa utformningen av de ornamentala mönstren. Han har lånat dem från andra, men icke i något fall har han förmått åstadkomma något konstnärligt värdefullt. Också i användningen av runorna visar sig ristaren påfallande osäker. Särskilt har återgivandet av namnen tydligen berett honom svårigheter. Ordet »efter» stavas han **yftia** U 1014, 1018, 1024, **etifa** U 1019, **etia** U 1023. Icke mindre än fyra gånger sätter han namnet på den döde efter släktskapsordet: *æftia sun sinn Orøkiu* U 1015, *æftia faður sinn Hialmgæir* U 1018, *æftia faður sinn Igulfast* U 1019, *æftia faður sinn, Ærnfastr* U 1023. Två gånger står namnet på den döde i denna ställning i nominativ: U 1020, 1023.

1021. Nederbacka (Rosta bro), Ärentuna sn. Nu vid Rosta kvarn, Bälunge sn.

Pl. 56.

Litteratur: B 471, L 223, 227. J. Bureus, Fa 6 s. 64 n:r 97 (Bureus' egen uppteckning), Fa 10:2 n:r 47 A, Fa 5 n:r 494, Fa 1 s. 107; J. Rhezelius, Fl 1 n:r 64; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 60 och 62; O. Rudbeck, Atlantica 2 (1689), s. 550 (nytrycket 1939 s. 564); O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 430, 2, s. 19, 110; F. Burman i Nova Acta Soc. Scient. Ups. Vol. 5 (1792), s. 311; UFT h. 1 (1871), s. 18 f.; J. Eriksson, Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken 1928 (ATA); O. v. Friesen, Anteckningar (UUB); S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (Fa 10:2), kopparstick (F f 6 n:r 197; även i Peringskiölds Monumenta 2, bl. 62 v); Rhezelius, teckning (Fl 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 471).

Runstenen står 50 m. SSÖ om Rosta kvarn, 2 m. S om infartsvägen, sålunda på västra sidan om Björklingeån, som här utgör gräns mellan Norunda och Bälunge härader. Ursprungligen stod stenen i Ärentuna sn.

Runstenen var känd redan av Joh. Bureus. Platsen uppges vara: »Vidh Rostadha konungshögdar i Ärentuna Vid broendan åt prestegården» (Fa 6), »Nordan vid Rogsta bro i Ärentuna S.» (Fa 10:2), »NederBacka vid Rosta Broen» (Fa 5). Joh. Rhezelius: »Widh Rosta bro och Åån» (Fl 1). — Ransakningarna: »I Prästegärdet ståår een Steen män inthet skriffuit vppå, then andra nähdan för Prästegärdet in emott een Broo står och een Rundsten och vackert skriffuit vppå» (1667), »wid Rosta Broo 1» (1677). J. Peringskiöld, Monumenta: »Nederbacka är ett litet Torp på Köllie ägor, nedan förbem^{te} Kongs- och Jarlehögar, beläget wid åån och Rosta broon som löper emillan Ärentuna och Bälunge Socknar. Den wid södre broändan stående Runsten hafwa wij i Bälunge Sockens beskrifning infört; här wid norra ändan på Ärentuna sidan gent emot detta Nederbacka torps stugu dörr, och wid Landzwägen, ligger denna bifogade Ritningz uhråldriga Steen baklänges kullsunken, den min Antecessor Secreter Hadorph med sin Ritare Leitz låtit aftaga, och iag yttermehra till större säkerhet noga skurat och besichtigat hafwer, finnandes med dem denne sanna Öfwerskrift» [varefter inskriften följer]. Träsnittet har följande påskrift: »Rosta broo i Bälings sochn» (B 471: »Rosta bro»; L 223: »Rostads bro» och L 227: »Nederbacka»). Ett par blad längre fram (bl. 62 v) har Peringskiöld klistrat in ett avdrag av Bureus' kopparstick; det har påskriften: »NederBacka widh Rosta Broen». Det är egendomligt, att Peringskiöld, som ju själv varit på platsen och »noga skurat och besichtigat» stenen, icke har observerat, att de båda avbildningarna avse samma föremål. Det framgår tydligt av de olika tolkningar, han ger av inskrifterna. I *Bautil* har runstenen U 1021 (B 471) felaktigt blivit upptagen under Bälunge sn. I Liljegrens *Runurkunder* har den, tydligen på grund av framställningen i Peringskiölds *Monumenta*, blivit dubbelförd: dels efter B 471 såsom n:r 223 »Rostads

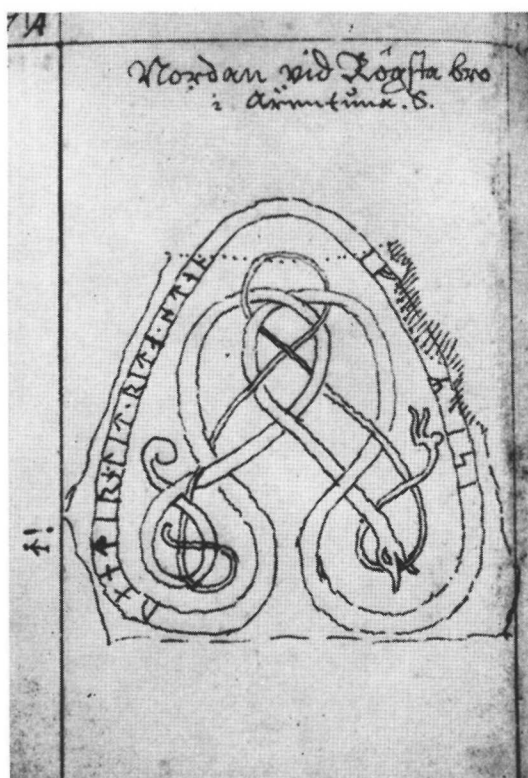

Fig. 208. U 1021. Nederbacka, Ärentuna sn.
Efter teckning av Bureus.

Fig. 209. U 1021. Nederbacka, Ärentuna sn.
Efter kopparstick av Bureus.

bro», dels efter Bureus och Burman såsom nr 227 »Nederbacka». — O. Celsius, som har granskat inskriften den 19 maj 1726: »Rostad, et litet st. på andra (norre) sidan om broen, på Ärentuna sidan, ganska afnött och förfallen samt half afbruten.» — Runstenen finnes icke omtalad i Dybecks reseberättelser och är icke upptagen i *Sveriges runurkunder*. Icke heller är den nämnd i Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869). — Dubbleringen av inskriften hos Liljegren upprepas i *UFT* h. 1 (1871), där det om »L 223. Rostads bro» anmärkes: »Finnes ej hos D., och är således troligen förkommen» och om »L 227. Nederbacka»: »Saknas både i B. och hos D.» — O. v. Friesen har antecknat: »¹⁶/₁₂ 1920. Urmakare G. Mattsson i Isgrena meddelade att vid Rosta kvarn i Bälinge sn en runsten anträffats, vid gräfning för vattenledning. Troligen samma sten som, förr känd, förgäfves eftersöktes af Säve i midten af 1800-talet. ⁸/₁ 1921 meddelade hr Mattsson att stenen samma dag med kran upplyfts från sitt läge och lagts mot en backslutning för att till sommaren efter besök af undertecknad resas. Kostnaderna för upptagandet nu — om det blef några — kunde anstå till sommaren.» J. Eriksson (1928): »Vid Rosta Kvarn i Bälinge socken finnes en runsten, enligt uppgift av Urmakaren G. Mattsson, förd från Rosta bro och lagd i grunden till Rostad Kvarn, Bälinge socken omkring 1860. Återfanns omkr. 1900. Den ligger nu på kvarnbacken men borde resas på lämplig plats. (Troligen samma som L 223, B 471.)»

Grå granit. Höjd 1,46 m., bredd 1 m. Ristningsytan är hårt nött och ristningen på många ställen omöjlig att följa.

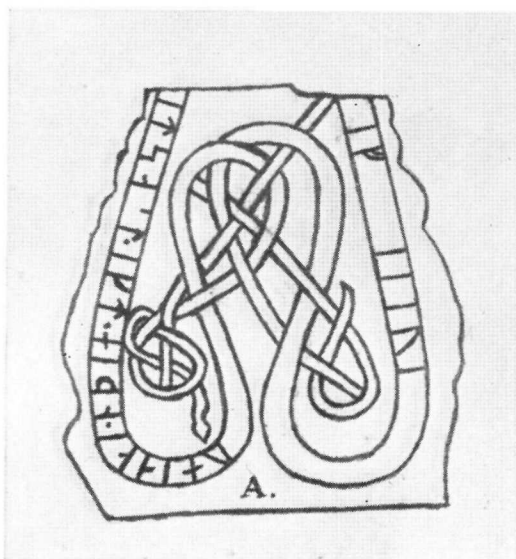

Fig. 210. U 1021. Nederbacka, Ärentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius.

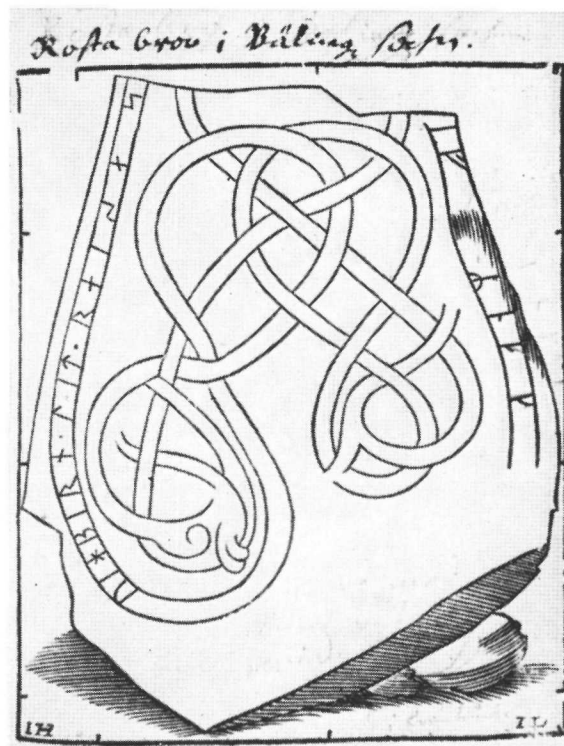

Fig. 211. U 1021. Nederbacka, Ärentuna sn.
Efter B 471.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 471):

[uihbirn · l[it · r[a]l[sa s ... if -- R -- k ...]

Vigbiörn let ræisa s[tæin] ... æf[ti]R ...

»Vigbjörn lät resa stenen ... till minne av ...»

Till läsningen: Av 8 l återstår endast ett kort stycke nedtill. 9 i är icke stunget. Sk efter 10 t är tydligt. Hst i 12 a är säker; t. v. om denna finnes en fördjupning, som möjligen kan uppfattas som en a-bst. Efter 13 i finnas numera inga säkra spår av ristning.

Bureus, F a 10:2: **uantirn · lit · rita · sten ... if ... R · isi ...** Läsningen i F a 6 är mycket avvikande: **uihbirkular raisteal lit ... r si l if fs --- kn ...** Endast med svårighet kan man igenkänna, att det är fråga om samma inskrift. Avvikelserna bero dels på att inskriften har varit mycket svårsläst, dels på att de båda läsningarna härröra från olika tillfällen. Teckningen i F a 10:2 ligger till grund för kopparsticket. I F a 6 har Bureus under sin ursprungliga läsning (**uihbirkular** etc.) med grönt bläck infört sin senare läsning från F a 10:2 (**uantirn lit rita sten ... iftir**). Detta är beviset för att han själv har identifierat de båda läsningarna. I sin renskrivna samling F a 5 har Bureus infört läsningen från F a 10:2: **uantirn · lit · rita · sten ... iftir**. »Ventirius fecit signari saxum ... in mem.» Därunder: »Alia lectio. **uihbirkular · raiste**.» — Rhezelius (F l 1) har en mycket egendomlig läsning. Den består till stor del av vänderunor och är svår att återge i boktryck, varför vi få hänvisa till teckningen (fig. 210). Endast ett par runor i början (**ua**) och i slutet (**if**) äro gemensamma med Bureus' läsning i F a 10:2. — Celsius har endast anteckningen »vidi O. C. 1726. 19 Majj». Han har funnit stenen så »afnött och förfallen», att han har avstått från egen läsning av inskriften.

Då numera endast några få rester av runor återstå på det bevarade fragmentet, är man för fastställande av inskriftens lydelse hänvisad till de äldre läsningarna: 2 av Bureus, en av Rhezelius och en av Hadorph. De avvika framför allt i fråga om namnet, varmed inskriften börjar. Att de fem första runorna i Bureus' äldre läsning (F a 6) överensstämmer med Hadorphs, är ett starkt stöd för denna. Den sjätte runan **n** i Hadorphs läsning återfinnes på motsvarande plats i Bureus' senare läsning (F a 10:2). Därtill kommer, att *Vigbiörn* är ett namn, som är säkert styrkt genom flera belägg i uppländska runinskrifter, däribland ett från det närbelägna Högsta i Bälinge sn (U 1085). Det kan vara fråga om samma person i de båda inskrifterna. Se om namnet *Vigbiörn* U 662. **uantirn** (eller **uantir**, såsom F. Burman och L 227 återger det) kan däremot icke identifieras med något känt personnamn.

1022. Storvreta, Ärentuna sn.

Pl. 56, 57.

Litteratur: B 509, L 226, D 1: 218. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 62; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1864 (ATA), *Fornminnen i Ärentuna sn* (1864, ATA); UFT h. 1 (1871), s. 19; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 102; J. Eriksson, *Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken 1928* (ATA); K. Kjellmark, *Skrivelse till Riksantikvarien* 3/6 1940 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 509); Dybeck (D 1: 218).

Runstenen står i södra kanten av en stenig, barrskogsklädd backe, omkr. 500 m. NV om Storvreta, mellan gårdarna och Fyrisån, omkr. 300 m. SV om vägen Storvreta—Gränby, 1 km. ÖSÖ om Kull-Gränby, som från runstenen ses på andra sidan Fyrisån. Några m. S om runstenen är en åker. Ristningsytan vetter åt SSÖ.

Runstenen omtalas första gången i *Ransakningarna*: »I StorVrätta fins och een Rundsteen som ähr skriffuit vppå såsom och några steenhoopar» (kyrkoherden Nic. Holmdorphius, 1667); »Stor Wrehtagiärdet Enn stehn» (länsmannen And. Pehrsson Rox, odaterad), »Storvreta en Sten på giärdet» (Rox, 1677). — Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Store Wreta på gärdet i Erntuna sochn» (B 509: »Stora Vreta»; L 226: »Stor Wreta gärde»). På ett blad i hs F 19: 1 (*Ransakningar* 1667—84: Uppland), s. 16 har Hadorph antecknat: »Stora Wreta gärde. 1 Rst. Leitz Rijtn. förkommen.» Träsnittet i *Monumenta* och *Bautil* är emellertid signerat både av Hadorph och Leitz. I *Monumenta* 2, bl. 67 v (nederst på sidan) har Peringskiöld, felaktigt under Lena sn, infört en anteckning härom: »På Stora Wreta gärde fins en Runsteen som J. Leitz skall med de andra hafwa afrijtat.» — R. Dybeck meddelar i sin reseberättelse 1864 följande: »I Stora Wreta bys vestra gärde finnes å de steniga, oupptagna gärdbackarna en mängd vanliga grafkullar och stenkretsar, jämte ett par fallne bautastenar, hvilket allt i längden icke lär kunna räddas, enär höjderna redan äro genomskurna af åkrar, i hvilka de bilda större och mindre fläckar. Der är ock en större runsten, hvilken jag lät åter resa, med förmaning till bönderne att framför allt lemna de närmast kring denne sten varande grafkullarna orörda, hvilket äfven loftes.» *Sveriges runurkunder*: »En nyligen åter rest runsten, som mycket länge legat nermyllad i en oupptagen fornlemningsrik höjd i Vreta gärde, vester om byn.» — J. Eriksson 1928: »Runsten, 450 m. NV om byn i en backkant, 2 m. hög och 1,1 m. bred.» Knut Kjellmark 1940: »Omkring 300—350 m. V eller VNV om gården i kanten av en åker mellan gården och Fyrisån... Den är emellertid av en lättvittrad bergart — granitgneis — och ligger nästan i plant eller svagt sluttande läge med den ristade sidan vänd mot sydligt väderstreck... Fornminnet är således högst farligt exponerat för atmosfärliernas vittrande inverkan och är redan så illa åtgånget, att knappt en tredjedel av ristningen kan urskiljas. Emellertid ser man och kan ännu till stor del följa de parallella linjer, mellan vilka runorna stå, och